

მადონა რობაქიძე,
სულხან კუპრაშვილი

ქართული ავტოკეფალური ეკლესიის ისტორიიდან

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია ერთ-ერთი უძველესია ქრისტიანულ სამყაროში. სამეცნიერო ლიტერატურაში მიღებული მოსაზრებით, იგი ჩამოყალიბდა IV საუკუნის 20-იან წლებში, როცა ქართლის სამეფოში მირიან მეფის დროს ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადდა. ქართული საეკლესიო ტრადიციის მიხედვით, ეს მოხდა 326 წელს, მაგრამ საქართველოში ქრისტიანობის ქადაგება და გავრცელება ამაზე გაცილებით ადრე დაწყებულა. პირველ მქადაგებლად დასაველეთ საქართველოში მოსულან მოციქულები წმინდა ანდრია პირველწოდებული და წმინდა სვიმონ კანანელი (ქართლის ცხოვრება, 1955, გვ. 38).

ანდრია მოციქულს საქართველოში რამდენიმეჯერ უმოგზაურია და მესამე მოგზაურობის დროს მას თან ჩამოუყვანია სვიმონ კანანელი და მოციქული მატათა - ამის შესახებ წერს მერვე საუკუნის ავტორი ეპიფანე კონსტანტინოპოლელი (ეფრემ მცირე, 1959, გვ. 4). ყურადღება უნდა მიექცეს, რომ წმინდა ანდრია მოციქულმა არა მარტო გააქრისტიანა ქართველები, არამედ დააარსა კიდევ პირველი ქართული საეპისკოპოსო ქალაქ აწყურში. ამ საეპისკოპოსოს მეთაურად დანიშნა ეპისკოპოსი, იქვე დატოვა რამდენიმე მღვდელი და დიაკონი. ქართული საეკლესიო ტრადიციის მიხედვით, ფაქტიურად ეს იყო დაარსება, დაფუძნება და შექმნა ქართული ეკლესიისა თავისი იერარქიით. მატთანე წერს: „დაუდგინა ეპისკოპოსი მღვდელნი და დიაკონნი (ანანია ჯაფარიძე, 1983-1988, გვ. 38).

ცნობილი მოღვაწე ეფრემ მცირე ბერძნულ წყაროებზე დაყრდნობით აღნიშნავდა, რომ საქართველოში მათთან ერთად იქადაგა მოციქულმა ბართლომემაც აფხაზეთში, ოსეთსა და ქართლში. მოციქულ ბართლომეს საქართველოში მოღვაწეობა ჩანს ლათინურ წყაროებშიც. ამის შესახებ აღნიშნავდა არქანჯელო ლამბერტი (თ. უორდანი, 1892, გვ. 34).

სხვა მოსაზრების თანახმად, საქართველოში იქადაგეს მოციქულებმა მატათამ და კაბადოკიაში - პეტრემ (ი. ტაბალუა, 1982, გვ. 56). იმავეს ადასტურებს ეპიფანე კვიპროსელიც. მე-4 ს-ის ავტორი, რომელიც თვლიდა, რომ საქართველოში დაკრძალულია მოციქული მატათა (ნ. კელენჯერიძე, 1949, გვ. 7-8). ამასვე აღნიშნავს მთავარეპისკოპოსი ა. ჯაფარიძეც:

„ქართველი მღვდელმთავრები ჩამოლოცვის ან პურის კურთხევის დროს იხსენიებდნენ მოციქულებს, რომელთაც უქადაგიათ ამ ქვეყანაში, ეს ფაქტი დაცულია უძველეს ტექსტებში“... წმიდათა დიდებულთა და ყოვლად ქებულთა მოციქულთა - ანდრია პირველწოდებულისა და სვიმონ კანანელისათა, თადეოზისა და ბართლომესითა“... (ანანია ჯაფარიძე, 1983-1988, გვ. 3).

ეს იმას ნიშნავს, რომ საუკუნეთა მანძილზე ქართული ოფიციალური ეკლესია აღიარებდა, რომ საქართველოს განმანათლებლები არიან ლოცვისას მოხსენიებული ეს მოციქულები (იქვე, გვ. 56).

ამდენად, საქართველოს ეკლესია ქრისტეს მოციქულთა მიერაა დაარსებული და, აქედან გამომდინარე, იგი სამოციქულო ეკლესიაა (იქვე, გვ. 59).

რადგან მოციქულებს ეკუთვნოდათ მთელი ძალაუფლება მიწიერი ეკლესიისა, ამიტომაც მათ დააარსეს პირველი ავტოკეფალური ეკლესიები“. იგივე აზრი გატარებულია XVI საუკუნის სლავურ წყაროში, რომელიც ქართულ ეკლესიას მიიჩნევს თომა მოციქულის მიერ დაარსებულად (ანანია ჯაფარიძე, 1983-1988, გვ. 60).

ზემოაღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინებით, ქართული ეკლესიის ავტოკეფალურობის საწყისი საქართველოში მოციქულთა მოღვაწეობის პერიოდიდან იღებს სათავეს.

325 წლის ნიკეის I მსოფლიო საეკლესიო კრებას ესწრებოდა ბიქვინთის ეპისკოპოსი სტრატოფილე და ტრაპეზუნის ეპისკოპოსი დამნუსი. მართალია, ვარაუდობენ, რომ დასახელებული მღვდელმთავრები იყვნენ ბერძენთა ტომისანი, მაგრამ მათ მრევლს, ბერძენ მოახალშენეთა გარდა, ქართველი მოსახლეობაც შეადგენდა.

„ქართლის ცხოვრება“ გადმოგვცემს, რომ „აზლადდაარსებულმა იბერიის ეკლესიამ პირველი სამღვდლოება მიიღო კონსტანტინეპოლიდან. წმინდა ნინო განმანათლებლის რჩევით ქართველთა მეფე მირიანი ითხოვს კონსტანტინე იმპერატორთან, რათა აზლად მოქცეული ერის მოსანათლად და დასამოძღვრად გამოგზავნოს სასულიერო პირი. წმინდა კონსტანტინე დიდი მოავლენს საქართველოში იოანე ეპისკოპოსს მღვდლებით და დიაკონებით, რომლებიც ჯერ დიდებულთ, ხოლო შემდგომ უბრალო ერს ნათლავენ მტკვრისა და არაგვის შესართავში ე. წ. „ქართველთა იორდანეში“.

საისტორიო ტრადიციის თანახმად, აქედან იღებს სათავეს ქართული ეკლესიის ისტორია, თუმცაღა წინარე საუკუნის განმავლობაში საქართველოში ქრისტიანული თემებისა და საეკლესიო იერარქიის არსებობა განსხვავებული მოსაზრებისათვის საკმაოდ მყარ საფუძველს ქმნის.

აზლადდაარსებული ქართული ეკლესია, როგორც უძველესი წყაროებიდან ჩანს, თავიდან დაექვემდებარა ანტიოქიის საპატრიარქოს, როგორც უაზლოეს საპატრიარქოს, ხოლო ეკლესიის მეთაური ატარებდა მთავარეპისკოპოსის ტიტულს.

ქართული ეკლესიის ასეთი უფლებრივი მდგომარეობა გაგრძელდა V საუკუნის II ნახევრამდე. V საუკუნიდან ქართულმა ეკლესიამ ანტიოქიისაგან მიიღო ავტოკეფალია. მისი მეთაური იყო ქართლის კათალიკოსი, ხოლო XI საუკუნის 10-იანი წლებიდან — სრულიად საქართველოს პატრიარქი.

ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის დაწესების თარიღად V საუკუნე მიაჩნიათ მ. ბროსეს, თ. ჟორდანიას, მ. თამარაშვილს, ი. სოკოლოვს, ივ. ჯავახიშვილს... ეს თარიღი გაზიარებულია თანამედროვე მკვლევართა მიერ.

ისტორიკოს ჯუანშერთან დაცულია ცნობა, რომ საქართველოს ეკლესიის აზალი ფორმირება მოხდა იმ დროისათვის მიღებული ყველა კანონიერი წესის დაცვით. მეფემ საბერძნეთიდან გამოითხოვა თორმეტი ეპისკოპოსი კათალიკოსითურთ და მიიღო კიდევ. სწორედ თორმეტი, რადგან სულ მცირე თორმეტი ეპისკოპოსი იყო საჭირო, რათა ადგილობრივ ეკლესიას თავისი

ფუნქცია ნორმალურად შეესრულებინა (ქართლის ცხოვრება, 1955, გვ. 198-199).

ჯუანშერის გადმოცემით, ღვთის განგებით ვახტანგი ნახულობს საკვირველ ჩვენებას, რამაც დიდი გავლენა მოახდინა მთელს მის მერმინდელ ცხოვრებაზე. მან იხილა ქართველთა განმანათლებელი წმინდა ნინო, ეკლესიის დიდი მოძღვარი და მასწავლებელი წმინდა გრიგორი ღვთისმეტყველი. ბიზანტიის კეისარი პეტრე და სამოელი, რომელთაგან შემდეგში პირველი გახდა კათალიკოსი, მეორე - ეპისკოპოსი. წმინდა გრიგორის ლოცვა-კურთხევით ვახტანგი ნათლის გვირგვინს დაადგამს პეტრეს, ხოლო ეს უკანასკნელი გვირგვინს ადგამს სამოელ მონაზონს, კეისარი კი ვახტანგს ამბორითა და მეფური პატივით მოიკითხავს, როგორც თანასწორს. აღნიშნული ჩვენებისას გორგასალი იხილავს ჯვარს გვირგვინით, რომელსაც ადგამენ თავზე სიტყვებით: „უმეტესმორწმუნე იყო შენ ყოველთა შორის ნათესავსა სპარსთასა“, „შენგან აღეშენენ ეკლესიანი და განეწესნენ ეპისკოპოსნი და ეპისკოპოსთა მთავარი“, „გვირგვინიკა წამებისა მიიღო“ (ქართლის ცხოვრება, 1955, გვ. 199).

ისტორია ადასტურებს, რომ ყოველივე ზუსტად განხორციელდა მომავალში. მეფე დაემორჩილა ღვთის ნებას, საქართველო კი ოფიციალურად ავტოკეფალური გახდა.

ჯუანშერი გარკვევით მიანიშნებს, რომ კათალიკოსობაზე ვახტანგმა ლოცვა-კურთხევა ზეციდან მიიღო. ნიშანდობლივია ისიც, რომ თავის დროზე წმინდა ნინომაც თავისი მოციქულებრივი მოღვაწეობაც ზეციური ლოცვა-კურთხევით დაიწყო.

ძველი ქართული ლიტერატურული ძეგლი „შუშანიკის წამება“ კიდევ ერთხელ ადასტურებს მე-5 ს-ში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალურობას მისთვის აუცილებელი ყველა ნიშან-თვისებებით. ამ თხზულებაში პერსონალურად ნახსენებია იმ დროის კათალიკოსი სამოელი ეპიტეტი: „თავი ეპისკოპოსთაი“ (ეპისკოპოსი ზოსიმე, 1990, გვ. 3). ეს უკანასკნელი რიგით მეორე კათალიკოსია პეტრეს შემდეგ. სხვა წყაროს მიხედვითაც ამ პერიოდში კათალიკოსს ეწოდება „ეპისკოპოსთმთავარი“ (ძეგლები, 1918, გვ. 27). ეს სახელწოდებანი პირდაპირ გვიჩვენებენ კათალიკოსის დანიშნულებას, მაგრამ გვაქვს ცნობა იმის შესახებაც, რომ მას ჰყავს ხელქვეითი ეპისკოპოსები - „ეპისკოპოსი მისივე მოყუფასი“ (ქართლის ცხოვრება, 1955, გვ. 168-197).

ამ მხრივ ჩვენთვის საინტერესოა X საუკუნის ქართველი მწერლის გიორგი მერჩულის „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“, სადაც აღწერილია IX საუკუნეში ადგილობრივ საეკლესიო კრებაზე ქართული ეკლესიის მეთაურის, კათალიკოსის არჩევა. საქართველოს ეკლესიის მღვდელმთავართაგან შემდგარი საეკლესიო კრება უცხო საპატრიარქოებთან შეთანხმების გარეშე, სრულიად დამოუკიდებლად ირჩევს ეკლესიის მამამთავარს, რითაც კიდევ ერთხელ დასტურდება ქართული ეკლესიის სრული ავტოკეფალურობა.

V საუკუნიდან ქართულმა ეკლესიამ მიიღო ეროვნული სახე. აღმოცენდა ეროვნული კულტურა, სასულიერო მწერლობა, ხუროთმოძღვრება, სამონასტრო ცხოვრება. VI-VII საუკუნეებში ქართული ეკლესია აერთიანებდა 33-35 საეპისკოპოსო ეპარქიას.

ქართული ეკლესიის გაფართოებისა და ქრისტიანობის განმტკიცებისათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა საქართველოში მონასტრების მშენებლობას, რომელსაც განუზომელი ღვაწლი დასდო „ათცამეტმა“ ასურელმა მამამ. სირიელი მამების მოღვაწეობა დაემთხვა ქართლში ირანელთა ბატონობის პერიოდს. ქრისტიანობის განმტკიცებით მათ ხელი შეუწყვეს ქართველთა ეროვნული შეგნების ამაღლებას. ასურელმა მამებმა აღმოსავლეთ საქართველოში დააარსეს თექვსმეტზე მეტი მონასტერი: იოანე ზედაზნის, შიომღვიმის, ალავერდის, მარტყოფის, იყალთოს, სამთავისის, გარეჯის საარქიმანდრიტო, რომელიც თავის მხრივ აერთიანებდა რამდენიმე მონასტერს.

VIII საუკუნის ბოლოდან ფართო სამონასტრო მოძრაობა დაიწყო ტაო-კლარჯეთში. აქ დაარსდა ხანძთის საარქიმანდრიტო. ხანძთა, შატბერდი, მთელი ეს სამონასტრო ცენტრი VIII-X საუკუნეებში იქცნენ თვალსაჩინო მწიგნობრულ-საგანმანათლებლო ცენტრებად, სადაც მოღვაწეობდნენ ცნობილი მეცნიერი და მწიგნობარი საეკლესიო მამები: გრიგოლ ხანძთელი, მიქაელ მოდრეკელი, იოანე მინჩხი, იოანე მტბევეარი, იოანე ზოსიმე, საბა მტბევეარი, სერაპიონ ზარზმელი და სხვა. X საუკუნისათვის ქართულ ენაზე უკვე შექმნილი იყო მდიდარი ჰაგიოგრაფიული და საისტორიო მწერლობა, ბერძნულიდან ითარგმნა თითქმის მთელი ძირითადი ლიტერატურა, ლიტურგიკის, დოგმატიკის, ჰაგიოგრაფიის და სხვა დარგებში. მაღალ დონეს მიაღწია საეკლესიო არქიტექტურამ, რისი დასტურიცაა - ოშკი, ბანა, ხახული და სხვა.

ქართული ეკლესიის ავტორიტეტი და გავლენა გასცდა საქართველოს ფარგლებს. ჯერ კიდევ V საუკუნიდან მკიდრო ურთიერთობა დამყარდა რომის, ანტიოქიის, იერუსალიმის საპატრიარქოების საეკლესიო ცენტრებთან. ამასთან, ქართული სამონასტრო ცენტრები დაარსდა სირია-პალესტინაში, ხოლო X საუკუნეში აღმოცენდა ქართველთა მონასტერი ათონზე (ძეგლები, 1918, გვ. 17). ყოველივე ეს ხელს უწყობდა გარეშე საქრისტიანოსთან საქართველოს ინტენსიურ კონტაქტებს, რაც ორმხრივ ხასიათს იძენს: ქართული ქრისტიანული ეკლესია მდიდრდება ქრისტიანულ სამყაროსთან ურთიერთობით, ხოლო თავად ქრისტიანული სამყარო არცთუ ნაკლებად იკვებება ქართული ქრისტიანული კულტურული ტრადიციებით, რაც არაერთხელაა მინიშნებული ლიტერატურაში. ამის დასტურად მე-6 საუკუნის ავტორი პროკოფი კესარიელი გამოდგება (ქართლის ცხოვრება, 1955, გვ. 168).

ქართული ეკლესიის ავტორიტეტის ზრდის მაჩვენებელია შემდეგი ფაქტიც: დაახლოებით VIII საუკუნის შუა წლებში საქართველოში ჩამოვიდა გუთელი იოანე, რომელმაც ეპისკოპოსის ხელდასხმა მცხეთის კათალიკოსისაგან მიიღო. გუთელი ეპისკოპოსი საკურთხევლად ჯერ კონსტანტინოპოლის პატრიარქთან გაემგზავრა, რომელსაც ის იერარქიულად ემორჩილებოდა, მაგრამ რადგან იქ მაშინ ხატმებრძოლობა იყო გაბატონებული 725-843 წწ. უკურთხებლად უკან გამობრუნებულა. მაშინ იოანე საქართველოში გამოაგზავნეს (საქართველოს ისტორია, 1990, გვ. 80-81).

ასევე ქართული ეკლესიის მაღალი ავტორიტეტის დადასტურებაა ის ფაქტიც, რომ IX საუკუნეში იერუსალიმის პატრიარქის - სერგის თანხმობით ქართულმა ეკლესიამ მიიღო მირონის კურთხევის უფლება მცხეთის სვეტიცხოველში (ბ. ლომინაძე, 1992, გვ. 87-88).

ქართული ენა ეკლესიის ერთადერთ საყოველთაო ენად გავრცელდა. VIII-X სს. ეამის წირვა და ლოცვა ქართულად სრულდებოდა. XI-XII სს-ში ფართო მუშაობა გაჩაღდა ქართულ ენაზე ახალი ბიზანტიური მწერლობის თარგმანისათვის. ამ საქმიანობაში თავიანთი წვლილი შეიტანეს ექვთიმე და გიორგი ათონელებმა, გიორგი მცირემ, ლეონტი მროველმა, ჯუანშერმა, არსენ იყალთოელმა, ეფრემ მცირემ, იოანე პეტრიწმა და სხვებმა. ამგვარი მუშაობა წარმოებდა როგორც საქართველოში, ისე საზღვარგარეთის ქართულ ცენტრებში - ათონზე, პეტრიწონის მონასტერში, იერუსალიმის ჯვრის მონასტერში.

ქართული ეკლესია დაარსების დღიდანვე გახდა მფლობელი ორგანიზაცია, მისი შემოსავლის წყაროს შემოწირული, ნასყიდი მამულები შეადგენდა. მონასტრებს კი ჰქონდათ საკუთარი მეურნეობა. X-XI სს-ში ეკლესიამ დიდ ეკონომიურ ძლიერებას მიაღწია.

XI ს-ში საქართველოს ეკლესიის კათალიკოს-პატრიარქს ეჭირა VI ადგილი რომის პაპის ჩათვლით. ეკლესიათა განყოფის შემდეგ საქართველოს ეკლესიას ეკავა მე-5 ადგილი. ხოლო XVI საუკუნის დასასრულს, როდესაც აღმოსავლეთის პატრიარქებმა რუსეთის ეკლესიას მიანიჭეს მე-5 ადგილი, საქართველოს ეკლესიამ დაიკავა მე-6 ადგილი, რომელიც უჭირავს დღემდე. საქართველოს ეკლესიის კათალიკოს-პატრიარქის მეექვსე ადგილის შესახებ ცნობა დაცულია XIII საუკუნის დოკუმენტში (1259 წ). „...ჩვენცა გლახაკი ქრისტეს მიერ შემდგომად ხუთთა პატრიარქთა... და სუეტის ცხოველის მეექვსისა პატრიარქისა და ქრისტესმიერ ყოვლისა საქართველოს კათალიკოსი ნიკოლოზ ვამტკიცებ და წარვწერ“... (ბ. ლომინაძე, 1992, გვ. 87-88).

სრულიად საქართველოს საპატრიარქო ტერიტორიულად შემცირდა XVI საუკუნის მიწურულს თურქების მიერ სამცხე-საათაბაგოს მიტაცებისა და იქ ისლამის გავრცელების გამო. აქტიურ ტაძრებში თანდათან გაუქმდა ქრისტიანული წირვა-ლოცვა, ქრისტიანული მრევლი შემცირდა, დაიფანტა. XVIII საუკუნეში, როცა საქართველო გათავისუფლდა ირანისა და თურქეთის ბატონობისაგან, იმერეთში სოლომონ პირველმა და ქართლ-კახეთში ერეკლე მეორემ სცადეს სხვადასხვა ღონისძიებებით ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის შერყეული მდგომარეობის გაუმჯობესება.

XIX საუკუნის დასაწყისში რუსეთმა მოახდინა საქართველოს ანექსია. ათი წლის შემდეგ, 1811 წელს რუსეთის იმპერატორის ბრძანებით ქართულ ეკლესიას წაერთვა დამოუკიდებლობა და დაქვემდებარებულ იქნა რუსული ეკლესიის „უწმინდესი და უმართებულესი სინოდისადმი“. აქედან მოყოლებული ვიდრე 1918 წლამდე (?) საქართველოს ეკლესიურად მართავდნენ რუსი ეგზარქოსები.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ეპისკოპოსი ზოსიმე, 1990 - ეპისკოპოსი ზოსიმე (შიოშვილი), საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისათვის: ჟურნ. "ჯვარი ვაზისა", 1990, №3.
- ეფრემ მცირე, 1959 - ეფრემ მცირე, უწყებათ მიზეზისა ქართველთა მოქცევისასა თუ რომელთა წიგნთა შინა მოიხსენების, თბ., 1959.
- ნ. კელენჯერიძე, 1949 - ნ. კელენჯერიძე, საქართველოს საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია, თბ., 1949.
- ბ. ლომინაძე, 1992 - ბ. ლომინაძე, საქართველოს საპატრიარქო და მისი ავტოკეფალია: რელიგია, 1992, №12.
- თ. უორდანია, 1892 - თ. უორდანია, ქრონიკები, ტ. I, ტფ., 1892.
- საქართველოს ისტორია, 1990 - საქართველოს ისტორია (სასკოლო სახლმძღვანელო), თბ., 1990.
- ი. ტაბალუა, 1982 - ი. ტაბალუა, საქართველო ევროპის არქივებსა და წიგნთსაცავებში, ტ. I, თბ., 1982.
- ქართლის ცხოვრება, 1955 - ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბ., 1955.
- ძეგლები, 1918 - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ძეგლები, ტ. I, ტფ., 1918.
- ანანია ჯაფარიძე, 1983-1988 - ეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე, საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია, ახალციხე, 1983-1988.

SULKHAN KUPRASHVILI, MADONA ROBAKIDZE**RUSSIA'S IMPERIAL POLICY AND THE GEORGIAN CHURCH
AUTOCEPHALY IN 1801-1811**

In the late half of the 19th century Tsarist Russia waged consistent fight for trapping the Georgian Church into her ideological grips.

In September 12, 1801 the Emperor signed a manifest by force of which on April 12th of the next year, in the Tbilisi Sioni Cathedral surrounded by Russian troops, Russia imposed the representatives of the Georgian nobility to sign the document of abolishing Bagrationi House prerogatives. David who had been proclaimed the heir of Giorgi XII by Russia when the king was still alive was sent in exile. The same fate shared Mariam, the last queen of Georgia, wife of Giorgi XII. Some eight years later the lot of Kartlo-Kakheti kingdom extended on Imereti kingdom that accomplished Russia's footing in Georgia.

The establishment of the Tsarist government in Georgia would not complete only with the abolishment of the Georgian statehood. Now Russia began to interfere in the affairs of the Georgian Church for its subjugation. The government issued a reform anticipating organization of religious diskateria which would be entitled to lead Religious-educational activities. The primary task of the diskateria was to count and register the property of the Georgian Church to figure out all incomes and determine

the number of clergy and make order in the parishes. The government appointed General Tormasov with personal responsibilities for the implementation of the reform.

Earlier to these events, in February 1801, Russian Emperor issued the order obliging Catholicos Anton II to draw up the complete data of the real situation of the Georgian Church and its clergy. The latter did not carry out the task. In November 3, 1810 Tormasov sent Catholicos Anton II in exile and in February 10, 1811 he presented Golitsin new project of organizing the Georgian Church. According to the project the bishop of Mtskheta and Kartli should be at the head of the Georgian Church who would be given a title of Metropolitan of Mtskheta and Kartli and the Exarches of the Synod.

In 1811 the institution of Catholicos was replaced by Exarches, subordinated to diskateria. The first exarches of Georgia became Bishop Varlam Eristavi, a man educated in Russia. The abolishment of autocephaly of the Georgian Church marked the new and different stage of Georgia's occupation by Russia.